

- Europe: Thematic Network. – London: CiCe, 2005. – 7 p.
7. Georgi Viola B. Networking European Citizenship Education (NECE): Report 4, Expert Workshop: Models of European Citizenship Education / V.B. Georgi. [Electronic resource]. – Saarbrücken, November 5th – 7th, 2005. – Access mode: <http://www.bpb.de/files/O79WOA.pdf>
  8. Heidenmann Tove: Europe in Education – Portraits of twelve Danish pioneer schools. – Copenhagen, FPU, 1993. – ISBN 87-89146-26-3. – P.16.
  9. Walterová E. Objevujeme Evropu: kniha pro učitele [Discovering Europe – Book for teachers: English translation O.L.]. – Prague : Pedagogická fakulta UK, 1997. – ISBN 80-86039-27-7. – P. 132.

ПОСТРИГАЧ Н. О.

### РЕТРОСПЕКТИВНЫЙ АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ ЕВРОПЕЙСКОГО ИЗМЕРЕНИЯ В ГРАЖДАНСКОМУ ОБРАЗОВАНИИ УЧИТЕЛЕЙ

*В данной статье представлен общий контекст, определяемый ретроспективным анализом развития Европейского измерения в гражданском образовании учителей под влиянием различных значений Европы, интеграционных процессов в Европе, которые были начаты после окончания Второй мировой войны и современных тенденций в глобализационном мире.*

*Ключевые слова: гражданское образование; европейское измерение в образовании, подготовка учителей, педагогическое мастерство, ретроспективный анализ.*

POSTRYGACH N.O.

### RETROSPECTIVE ANALYSIS OF EUROPEAN DIMENSION DEVELOPMENT IN CITIZENSHIP TEACHERS' EDUCATION

*This article presents the overall context that determined by retrospective analysis of European Dimension development in citizenship teacher education and influenced by the various meanings of Europe, integrative processes in Europe that were initiated after the end of the World War Two and recent tendencies towards a globalised world.*

*Key words: citizenship education, European dimension in education, teacher training, teacher skills, retrospective analysis.*

УДК 371.123:316.72(94)

ГОЛУБ Л. І.

м. Київ, Україна

## РОЗВИТОК ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ: АВСТРАЛІЙСЬКІ ПІДХОДИ

*У статті окреслено термінологію поняття «полікультурна компетентність», проаналізовано моделі полікультурної компетентності, а також представлено австралійські підходи до розвитку полікультурної компетентності майбутнього вчителя.*

*Ключові слова: полікультурна компетентність вчителя, полікультурне середовище, полікультурна освіта, Австралія.*

**Постановка проблеми.** Формування толерантної полікультурної особистості є одним із гарантів стабільності у сучасному полікультурному світі. Тому одним із важливим завдань сучасної педагогічної освіти є розвиток у майбутнього вчителя полікультурної компетентності, яка є невід'ємною частиною його фахової підготовки. Для нашої держави це питання є надзвичайно актуальним, оскільки Україна є поліетнічною, поліконфесійною, полімовною, полікультурною державою. На її території проживають представники понад 130 національностей, народностей та етнічних спільнот. В українських школах спільно навчаються діти різних народів з різною національною культурою, різноманітними національними звичаями, психологічним

укладом і менталітетом. В умовах полікультурного суспільства постає питання готовності вчителя до співробітництва та міжкультурного спілкування з представниками різних культур, віросповідань, національностей.

Україна є відкритою до вивчення позитивного зарубіжного досвіду з проблем формування та розвитку полікультурної компетентності вчителя. Австралія – багатонаціональна, полікультурна, поліетнічна, полімовна держава, яка має багаторічний досвід запровадження полікультурної освіти. Тому вважаємо австралійський досвід особливо корисним для України, яка ще тільки починає робити перші кроки у цьому напрямі.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблемами полікультурності в Австралії за-

ймалися: Дж. Вуд, Дж. Ло Б'яно, М. Кюрей, Б. Еласкі, Т. Елліот, Дж. Маршал, Р. Морґінсон, Дж. Муді, Дж. Сахс, Р. Сайкс, Р. Тафт. У своїх працях австралійські учені Л. Бреді, С. Каррінгтон, М. Клейн, Х. Коннел, Дж. Лейн, Т. Ловат, К. Роу, Дж. Сахс, Ч. Сім, М. Скілбек та ін. висвітлювали проблеми сучасної педагогічної освіти в Австралії. Питання професійної компетентності вчителя порушують у своїй статтях сучасні австралійські дослідники: Дж. Айме, С. Андерсен, Дж. Міллер, Е. Оунз, Х. Хантлі, Д. Хонс та ін.

Аналіз наукових джерел вітчизняної педагогіки засвідчує, що в теорії і практиці вищої освіти накопичено значний досвід, який може сприяти розвитку полікультурної компетентності майбутніх учителів: розкрито зміст поняття полікультурності (Р. Антонюк, М. Денисенко, Г. Єлізарова, І. Макаренко, П. Сисоєв), полікультурного підходу в освіті (О. Ковальчук); визначено роль полікультурності у вихованні (І. Лощенова, Г. Розлуцька, І. Алексашенкова, Л. Данилова, В. Долженко, О. Щеглова), педагогічні передумови професійної підготовки вчителя для роботи в поліетнічному просторі (О. Дубасенюк); досліджуються дидактичні аспекти підготовки майбутнього вчителя до міжкультурної взаємодії (Н. Гальськова, В. Сафонова), формування полікультурної компетентності у студентів (Л. Данилова, І. Соколова, О. Щеглова). Ґрунтовну працю з питань формування і розвитку полікультурної компетентності вчителя загальноосвітньої школи представили українські дослідники В. Кузьменко та Л. Гончаренко [1].

Однак ще недостатньо вивчені українськими педагогами австралійські підходи до розвитку полікультурної компетентності майбутнього вчителя.

**Метою** нашої статті є проаналізувати австралійські підходи до розвитку полікультурної компетентності майбутнього вчителя.

**Виклад основного матеріалу.** Насамперед з'ясуємо термінологію понять «полікультурна компетентність», «полікультурна компетентність вчителя».

Під полікультурною компетентністю автори посібника В. Кузьменко, Л. Гончаренко розуміють здатність особистості жити й діяти в багатокультурному різномірному середовищі [1, С. 49]. На думку дослідників, полікультурна компетентність педагога містить: 1) полікультурну грамотність; 2) уміння використовувати свої знання в педагогічній діяльності; 3) професійно значимі особистісні якості [1, С. 49]. Сформувати у педагогів полікультурну компетентність можливо через навчальні предмети, що

викладаються у закладах освіти або через спеціально розроблені курси.

І. Соколова використовує термін «полікультурна компетентність» і вважає, що її слід розглядати у площині культурного та соціального контекстів. Полікультурну компетентність вчителя дослідниця визначає як здатність до національної самоідентифікації, до ведення діалогу культур із застосуванням різних стратегій поведінки та долаання міжкультурних непорозумінь, конфліктних ситуацій, стереотипів у стосунках з представниками різних етносів, демонструючи при цьому толерантну поведінку [2, С. 146]. Толерантність, тобто терпиме ставлення людини до відмінних від її власних поглядів, думок, звичок інших людей, незалежно від їх етнічної, національної або культурної приналежності, є необхідним елементом полікультурної компетентності майбутнього вчителя. Вона є інтегральною характеристикою індивіда, і включає в себе психологічну стійкість, систему позитивних установок, досвід моральної поведінки у полікультурному середовищі. [1, С. 147]. Наявність полікультурної, інтеркультурної (міжкультурної) компетентності як кінцевого результату полікультурної освіти у ВНЗ передбачає засвоєння значного обсягу позамовної інформації, необхідної для адекватного спілкування та взаєморозуміння з представниками інших культур [1, С. 146].

У державних документах та працях австралійських учених замість поняття «полікультурна компетентність» (multicultural competence) вживається словосполучення «культурна компетентність» (cultural competence/competency), рідше – «крос-культурна компетентність» (cross-cultural competence), «міжкультурна компетентність» (intercultural competence), «бікультурна компетентність» (bi-cultural competence). Усі ці терміни означають здатність «думати, відчувати і діяти таким чином, аби демонструвати визнання, повагу і вміння будувати стосунки в умовах етнічного, соціокультурного та мовного розмаїття» [3]. Та все ж серед австралійських учених немає однастайності щодо визначення поняття «культурна компетентність». Деякі дослідники описують його, як «сукупність відповідної поведінки, ставлення і вчинків, які формують систему, організацію, професіоналів, що дає можливість їм ефективно працювати у полікультурному суспільстві» [5]. Термін «культурна компетентність» вживається в Австралії не лише в освітній сфері, але й у медицині, психології, соціології, юриспруденції.

Австралійський дослідник Роберт Бін користується термінами «культурна компетент-

ність» (cultural competence), «крос-культурне навчання» (cross-cultural training), «міжкультурне навчання» (intercultural training). Поняття «крос-культурний» та «міжкультурний», на думку ученого, є взаємозамінними і вживаються для опису процесу взаємодії учасників двох чи більше культур [4, С. 9]. За Р. Біном, «культурна компетентність» означає поінформованість, володіння відповідними знаннями, навичками, вміннями і способами взаємодії, які необхідні індивідам, представникам різноманітних професій, організаціям і системам для ефективного спілкування у культурно-диверсифікованому суспільстві загалом і з представниками різних культур зокрема [4, С. 9]. «Крос-культурне, або міжкультурне, навчання» – це процес навчання і виховання, спрямований на розвиток культурної компетентності, який включає навчальні заняття, семінари, курси, тренінги, консультації і т.д. [4, С. 9]. У своїй науковій розвідці Роберт Бін доводить, що саме крос-культурне навчання розвиває культурну компетентність, яка необхідна для досягнення цілей полікультурної освіти Австралії.

Дотичними до «культурної компетентності» є поняття: «культурна обізнаність» (cultural awareness), «культурна чутливість» (cultural sensitivity), «культурна майстерність» (cultural proficiency) [3].

Австралійська дослідниця Елісон Оуенз, яка вивчала проблему полікультурної компетентності викладачів в університетах Австралії, користується у своїй роботі термінами: «міжкультурна обізнаність» (intercultural awareness), «міжкультурна чутливість» (intercultural sensitivity), «міжкультурна майстерність» (cultural androitness). На її думку, саме ці три взаємопов'язані між собою компоненти формують структуру міжкультурної комунікативної компетентності (intercultural communication competence), яка є основою міжкультурної освіти (intercultural education) [7, С. 4]. Міжкультурну обізнаність дослідниця розглядає як знання традицій, звичаїв і прийнятих у певній культурі правил поведінки, які впливають на спосіб мислення і поведінку [7, С. 5]. Міжкультурна чутливість є емоційним аспектом міжкультурної компетентності і стосується готовності людини до розуміння та сприйняття культурних відмінностей [7, С. 5]. Міжкультурна майстерність – це ті вміння і навички, які необхідні людині для ефективною взаємодії в умовах полікультурності [7, С. 5]. Трактуючи феномен полікультурної компетентності австралійською дослідницею Елісон Оуенз базується на розумінні культури, як комунікації

і комунікації, як культури, оскільки саме культура є тим засобом, за допомогою якого люди взаємодіють один з одним [4, С. 27].

У глобальному сенсі, культурна компетентність – це частина процесу еволюції, який триває завдяки саморозвитку особистості та її взаємодії з іншими. На індивідуальному рівні, культурна компетентність – це здатність людини відповідати на запити етнічного, соціокультурного та мовного розмаїття суспільства, у якому вона живе. На організаційному рівні, культурна компетентність трансформується у культурну майстерність, тобто, володіння принципами, методиками, стратегіями, які сприяють створенню комфортного полікультурного середовища в усіх сферах життєдіяльності та забезпечують культурно-компетентну взаємодію усіх його представників [3]. Культурна компетентність вимагає також здатності ставити себе на місце іншої людини, пізнавати себе у полікультурному середовищі, тобто відчувати себе частиною полікультурного суспільства [3].

Культурна компетентність – це не вроджена характеристика особистості. Вона набувається у результаті навчання, виховання, життєвого досвіду. Це довготривалий процес, який постійно змінюється і розвивається. Тому перед ученими постало питання про критерії та способи вимірювання культурної компетентності. Якщо говорити про професійну культурну компетентність, то, на думку австралійських дослідників, вона залежить від освіти та професійного розвитку фахівця і має бути визначена у професійних стандартах [4, С. 24].

Нині в Австралії з кожним роком зростає потреба в культурно компетентних фахівцях в усіх сферах діяльності, в тому числі, й освітній. Ще на початку 90-х років ХХ століття урядом Австралії було прийнято низку документів, сприяли інтеграції полікультурного компоненту у навчальні плани освітніх закладів, а структура навчальних планів будувалася на основі компетентного підходу [5].

Австралійські управлінці у галузі освіти сформулювали вимоги до компетентності сучасного вчителя, розробивши Національні професійні стандарти для вчителів (National Professional Standards for Teachers). Робота над ними була розпочата ще у 2009 році. В кінці грудня 2010 року вони були схвалені Радою Міністрів з питань освіти, розвитку раннього дитинства та справ молоді (MCEECDYA) та опубліковані у лютому 2011 року. Національні державні стандарти для вчителів – це державний документ, який визначає якість підготовки вчителя, рівень його

професіоналізму, вміння застосовувати теоретичні знання на практиці, а також здатність професійно взаємодіяти з колегами, батьками, учнями, громадою.

Згідно з Національними професійними стандартами для вчителів полікультурна компетентність сучасного австралійського вчителя включає:

- володіння освітніми стратегіями, які відповідають потребам учнів різних мовних, культурних, релігійних та соціально-економічних груп;
- знання і розуміння впливу культури, культурної ідентичності та мовного оточення на освіту учнів, що належать до корінного населення Австралії та жителів островів Торресової протоки;
- уміння розробляти і застосовувати ефективні освітні стратегії, які спираються на місцеву громаду, культурне і мовне оточення, історичне минуле корінних народів Австралії та жителів островів Торресової протоки;
- уміння надавати допомогу колегам, які використовують такі стратегії у роботі;
- постійну співпрацю з представниками громади, батьками, опікунами для створення таких освітніх стратегій;
- повагу до корінного населення Австралії та жителів островів Торресової протоки, їхньої історії, культури та мов;
- сприяння миру, злагоді і порозумінню між корінним та некорінним населенням Австралії;
- уміння розвивати в інших учнях повагу до корінного населення Австралії та жителів островів Торресової протоки, їхньої історії, культури та мов;
- уміння ставити такі освітні цілі, які будуть зрозумілими і досяжними для дітей з різними здібностями та особливостями;
- створення атмосфери безпеки, підтримки, доброзичливості і чуйності для всіх учнів [6].

**Висновки.** В українських та австралійських підходах існують певні відмінності щодо термінології та велике розмаїття синонімічних по-

нять на означення вітчизняного терміну «полікультурна компетентність». Та попри це, полікультурна компетентність майбутнього вчителя є невід'ємною частиною його фахової підготовки в обох країнах. Критеріями вимірювання полікультурної компетентності вчителя в Австралії є професійні стандарти, які чітко визначають якість і професіоналізм, необхідний педагогу для реалізації цілей полікультурної освіти. В Україні поки що немає таких стандартів, і тому полікультурна компетентність вчителя не є вимірюваною категорією.

### Література

1. Кузьменко В. В., Гончаренко Л. А. Формування полікультурної компетентності вчителів загальноосвітньої школи: Навчальний посібник / В.В. Кузьменко, Л.А. Гончаренко – Херсон: РІПО, 2006 – 93 с.
2. Соколова І. В. Розвиток освіти в умовах полікультурного глобалізованого світу. / Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси : наук. пр. за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітологія — науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоева, І. В. Соколова. — К.: Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. — 152 с.
3. Aboriginal and Torres Strait Islander Education Action Plan 2010 – 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.mceecdya.edu.au/verve/\\_resources/A10-0945\\_IEAP\\_web\\_version\\_final2.pdf](http://www.mceecdya.edu.au/verve/_resources/A10-0945_IEAP_web_version_final2.pdf). Назва з екрану.
4. Bean R. The Effectiveness of Cross-Cultural Training in the Australian Context / Robert Bean. – Commonwealth of Australia, 2006. – 249 p.
5. Grote Ellen. Principles and Practices of Cultural Competency: A Review of the Literature. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.deewr.gov.au/Indigenous/HigherEducation/Programs/INHEAC/Documents/PrinciplePracCulturalComp.pdf>. Назва з екрану.
6. National Professional Standards for Teachers. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aitsl.edu.au>. Назва з екрану.
7. Owens A. Intercultural awareness and sensitivity in an Australian university: a study of professional practice of university staff / Alison Owens. – Sydney, 2005. – 299 p.

ГОЛУБ Л. И.

### РАЗВИТИЕ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ: АВСТРАЛИЙСКИЕ ПОДХОДЫ

*В статье определена терминология понятия «поликультурная компетентность», проанализированы модели поликультурной компетентности, а также представлены австралийские подходы к развитию поликультурной компетентности будущего учителя.*

*Ключевые слова:* поликультурная компетентность учителя, поликультурная среда, поликультурное образование, Австралия.

GOLUB L. I.

### DEVELOPMENT OF MULTICULTURAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHER: AUSTRALIAN APPROACHES

*This article finds out the terminology of the notion of «cultural competence». The models of cultural competence are analyzed. Also the Australian approaches to the development of cultural competence of pre-service teacher are presented.*

*Key words:* teacher cultural competence, multicultural environment, multicultural education, Australia.